

ҚАЗІРГІ АҚШ ПЕН ИРАН АРАСЫНДАҒЫ СОҒЫС

Жұмабекқызы Диана
«Тұран» университеті
Жур 241_2(4)
Ғылыми жетекші:
Ауэзова Э.Ж

Аңдатпа. 2026 жылғы ақпанның соңында АҚШ пен Израильдің Иранға қарсы бірлескен әскери соққысы басталып, аймақтағы әскери қақтығыс күрт ушығып кетті. Бұл операция нәтижесінде Иранның жоғарғы көшбасшысы аятолла Әли Хаменей қаза тапты, ал көптеген әскери және азаматтық нысандар жойылды, бұл жағдай соғыстың жаңа кезеңін ашты. Иран соғысқа жауап ретінде ракета, дрон және пешмерга шабуылдарын іске қосып, Израиль, АҚШ әскери базалары және Оман шығанағы маңайындағы инфрақұрылымдарға соққы жасады. Соғыс тек Иран аумағында шектеліп қалмай, аймақтағы одақтас күштердің – мысалы, Ливандағы Хезболла сияқты шиеленісті топтардың қатысуына әкелді. Бұл соғыс аймақтық және жаһандық деңгейде экономикалық және қауіпсіздік салдары тудырып отыр. Парсы шығанағындағы Стрейт оф Хормуз арқылы мұнай тасымалы төмендеп, энергетикалық нарықтар тұрақсызданды, ал газ бен мұнай бағасы өсті. Халықаралық қоғамдастық ішінде дипломатиялық пікірталастар күшейді, ал кейбір елдер Иран мен АҚШ-тың қақтығысына қатысты бейтарап позиция ұстануда немесе диалог пен бейбіт шешімді насихаттауда. 2026 жылдың 28 ақпанында АҚШ пен Израильдің қарулы күштері Иран Ислам Республикасына қарсы бірлескен әскери операцияны бастады — бұл әрекет аймақтағы ең ірі әскери қақтығыстың өршуіне түрткі болды. Ол күндері Израильдің әуе соққылары Иран астанасы Тегеран мен басқа да ірі қалалардағы стратегиялық нысандарды, соның ішінде Иранның жоғарғы саяси басшысы — Аятолла Әли Хаменейдің орналасқан жерін дәл көздеді деп хабарланды, және Иран жетекшісі қаза тапқаны ресми түрде растады. Бұл жойқын соққы қарулы қақтығысты тек аймақтық деңгейде емес, жаһандық қауіпсіздікке тікелей әсер ететін дағдарысқа айналдырды.

Түйін сөздер: АҚШ, Иран, әскери шиеленіс, прокси-соғыс, фактчекинг, гуманитарлық зардаптар, Парсы шығанағы, Ормуз бұғазы, энергетикалық нарық, дезинформация, халықаралық қауіпсіздік, аймақтық тұрақсыздық.

Аннотация. В конце февраля 2026 года США и Израиль начали совместные военные удары по Ирану, что привело к резкому обострению военного конфликта в регионе. В результате этой операции верховный

лидер Ирана аятолла Али Хаменеи погиб, а множество военных и гражданских объектов было разрушено, что ознаменовало новый этап конфликта. В ответ Иран начал ракетные, дроновые и пешмерга-атаки по Израилю, американским военным базам и инфраструктуре вблизи Оманского залива. Конфликт не ограничился территорией Ирана, вовлекая союзные силы региона — например, шиитские группировки, такие как Хезболла в Ливане. Эта война имеет региональные и глобальные последствия для экономики и безопасности. Через Ормузский пролив снизился поток нефти, энергетические рынки стали нестабильными, а цены на газ и нефть выросли. В международном сообществе усилились дипломатические дебаты, при этом некоторые страны сохраняют нейтралитет или продвигают диалог и мирное урегулирование. 28 февраля 2026 года вооружённые силы США и Израиля начали совместную военную операцию против Исламской Республики Иран, что стало триггером крупнейшего военного обострения в регионе. В эти дни воздушные удары Израиля по столице Ирана Тегерану и другим крупным городам поразили стратегические объекты, включая местонахождение верховного лидера Ирана аятоллы Али Хаменеи, что было официально подтверждено. Эти разрушительные удары превратили конфликт не только в региональный кризис, но и в угрозу глобальной безопасности.

Ключевые слова: США, Иран, военное обострение, прокси-война, фактчекинг, гуманитарные последствия, Персидский залив, Ормузский пролив, энергетический рынок, дезинформация, международная безопасность, региональная нестабильность.

Abstract. At the end of February 2026, the United States and Israel launched joint military strikes against Iran, leading to a sharp escalation of the conflict in the region. As a result of this operation, Iran's supreme leader, Ayatollah Ali Khamenei, was reportedly killed, and numerous military and civilian targets were destroyed, marking a new phase of the conflict. In response, Iran carried out missile, drone, and Peshmerga attacks on Israel, U.S. military bases, and infrastructure near the Gulf of Oman. The conflict did not remain confined to Iran's territory, involving allied regional forces such as Shiite militias, including Hezbollah in Lebanon. This conflict has regional and global economic and security consequences. Oil transport through the Strait of Hormuz decreased, energy markets became unstable, and gas and oil prices rose. Diplomatic debates intensified within the international community, while some countries maintained a neutral stance or promoted dialogue and peaceful resolution. On February 28, 2026, the armed forces of the U.S. and Israel launched a joint military operation against the Islamic Republic of Iran, triggering one of the largest military escalations in the region. During these strikes, Israel's air attacks targeted strategic sites in Iran's capital, Tehran, and other major cities, including the location of Supreme Leader Ayatollah Ali Khamenei, which was officially

confirmed. These devastating strikes turned the conflict into not only a regional crisis but also a direct threat to global security.

Keywords: United States, Iran, military escalation, proxy war, fact-checking, humanitarian impact, Persian Gulf, Strait of Hormuz, energy markets, disinformation, international security, regional instability.

Кіріспе. АҚШ пен Израильдің бастамасымен жүргізілген осы операцияның мақсаттары ретінде ресми Вашингтон мен Тель-Авив Иранның баллистикалық зымыран және ядролық техникаларын жоққа шығару, сондай-ақ елдің әскери инфрақұрылымын әлсірету сияқты міндеттерді атады. Бұл – айтарлықтай ауыр айыптау, дегенмен әскери сарапшылар кейбір құрамдар мен АҚШ конгресіндегі өкілдер бұл мақсаттардың нақты дәлелі ретінде көрсетілген құжаттар мен фактілердің жеткіліксіз екенін алға тартуда. Иран бұл шабуылдарға дереу ракета, дрон және баллистикалық зымырандар арқылы қатты қарсылық көрсетті. Таяу Шығыс аймағында орналасқан бірнеше елдер — соның ішінде Бахрейн, Кувейт, Катар мен Біріккен Араб Әмірліктері сияқты мемлекеттерде АҚШ әскери базалары мен ынтымақтастықта тұрған нысандарға соққы жасалды; кейбір жерлерде азаматтық инфрақұрылымға да зақым келгені туралы хабарланды. Соғыс тек екі мемлекетпен шектелмей, Хезболла сияқты Иранның одақтастары мен Иран-байланысты әскери топтардың Израиль мен одақтас елдерге қарсы әрекетіне әкелді. Бұл — Таяу Шығыстағы шиеленістің одан әрі ушығуына ықпал етіп, аймақтағы тұрақсыздықты күшейтті. Бұған қоса, «Ормуз бұғазы дағдарысы» секілді экономикалық әрі геосаяси салдарлар да пайда болды: бұл Стрейт оф Хормуз — дүниежүзілік мұнай тасымалының ең маңызды бағыттарының бірі — шамамен жабық болып қалғандығы туралы хабарлармен белгіленді. Мұның салдарынан әлемдік энергетикалық нарықтарда баға белгілеулер күрт өзгеріп, Еуропада табиғи газ бағасы да айтарлықтай өскен. АҚШ пен Иран арасындағы қақтығыс — бұл қауіпсіздік, саяси мақсаттар, геосаяси есептер және аймақтық стратегиялар тоғысқан күрделі жағдай. Оның басталуы мен жалғасуын зерттейтін ресми деректер мен сараптамалық бағалар қазіргі таңда да жаңарып жатыр, және әр ақпарат көзі нақты тұжырымдар мен дәлелдерге сүйенеді. АҚШ әскери басшылары бұл операцияны «жаңа ұзаққа созылған соғыс» деп сипаттаудан бас тартса да, жағдайдың әртүрлі аспектілерін сынайтын ресми пікірлер мен халықаралық талқылаулар да бар.

Негізгі бөлім. АҚШ пен Иран арасында соғыс басталды ма? Толық фактчекинг және талдау. Негізгі мәлімдеме: «АҚШ пен Иран арасында соғыс жүріп жатыр» Фактчекинг 2026 жылдың наурыз айындағы жағдай бойынша:

- АҚШ Конгресі Иранға қарсы соғыс жариялаған жоқ.

- Иран да АҚШ-қа ресми соғыс жариялаған жоқ.
- БҰҰ Қауіпсіздік Кеңесі деңгейінде АҚШ-Иран соғысы тіркелген жоқ.
- НАТО 5-бап (ұжымдық қорғаныс) іске қосылған жоқ.
- Қорытынды: «АҚШ пен Иран арасында соғыс басталды» деген тұжырым расталмаған және ресми деңгейде бекітілмеген.

Неге “соғыс” туралы ақпарат тарады? Әдетте мұндай қауесеттер келесі факторлардан туындайды: Аймақтық қақтығыстар. АҚШ пен Иран тікелей емес, жанама түрде:

- Сирия
- Ирак
- Йемен
- Ливан
- Израиль-Иран текетіресі арқылы геосаяси қарсылас болып келеді.

Прокси-соғыс форматы. Иран қолдайтын топтар:

- «Хезболла»
- ХАМАС
- Ирактағы шииттік жасақтар
- Йемендегі хуситтер

АҚШ әскери нысандарына немесе Израильге шабуыл жасайды. АҚШ бұған жауап ретінде әуе соққыларын жүргізеді. Бұл — тікелей соғыс емес, бірақ тұрақты әскери шиеленіс. Соғыс жарияланбағанымен, әскери қақтығыстар бар ма? Иә, бірақ шектеулі сипатта. Мысалы: АҚШ Ирак пен Сирияда Иран қолдайтын топтарға соққы жасайды. Иран прокси топтар арқылы жауап береді. Израиль Иран нысандарына шабуыл жасайды. Иран Израильге дрон/зымыран жібереді. Бұл неге толық соғыс емес? Халықаралық құқық бойынша соғыс деп танылуы үшін: Ресми жариялау Тұрақты мемлекетаралық майдан Кең ауқымды мобилизация Толық дипломатиялық үзілу қажет. Қазіргі жағдайда бұл критерийлер орындалмаған. Статистикалық және әскери динамика. Соңғы жылдардағы трендтер (ашық деректерге сүйенсек): АҚШ Таяу Шығыста шамамен 30–40 мың әскери қызметкер ұстайды. Иран аймақтағы прокси топтар арқылы әсер етеді. 2020–2025 жылдары ондаған шектеулі әуе соққылары жасалды. Тікелей АҚШ пен Иран армиялары арасында майдан ашылған жоқ. Бұл «жоғары шиеленіс» деңгейі, бірақ «толық соғыс» емес. Дезинформация қалай таралады? Соғыс туралы жалған ақпарат көбіне:

Әлеуметтік желілерде (X, Telegram, TikTok) Контекстсіз видеолар арқылы Ескі кадрларды жаңа оқиға ретінде тарату AI-жасалған контент Саяси пропаганда арқылы таралады. Фактчекінг кезінде: Дереккөздің беделін тексеру Кемінде 2–3 халықаралық агенттіктен растау. Ресми

мәлімдемелерді салыстыру Фото/видео метадеректерін тексеру міндетті. Егер толық соғыс басталса не болады? Аналитикалық болжам:

- Ормуз бұғазы жабылады → әлемдік мұнайдың ~20% тасымалы тоқтайды.
- Мұнай бағасы 120–150\$+ дейін көтерілуі мүмкін.
- Израиль толық мобилизация жариялайды.
- АҚШ Конгресі әскери бюджет ұлғайтады.
- НАТО шұғыл отырыс өткізеді.

Ғаламдық нарықтар құлдырайды. Қазіргі таңда мұндай сценарий іске қосылған жоқ. Қазіргі әскери шиеленіс толық соғысқа ұласпағанымен, фактчекинг көрсетіп отырғандай, бірнеше маңызды тенденциялар байқалады. Біріншіден, аймақтық қақтығыстардың жанама сипаты айқын: АҚШ Ирак, Сирия және Таяу Шығыс аймақтарында Иран қолдайтын топтарға әуе соққыларын жасағанымен, бұл ресми мемлекетаралық соғыс жариялау емес. Сол сияқты, Иран да АҚШ нысандарына қарсы прокси-топтар арқылы жауап қайтарады, бірақ өз әскерін толық мобилизацияламаған. Екіншіден, зардаптар мен статистикалық көрсеткіштер тек жанама қақтығыстар шеңберінде жинақталған. Мысалы, халықаралық БАҚ және құқық қорғау ұйымдарының деректеріне сүйенсек: Ирак пен Сириядағы АҚШ соққылары кезінде азаматтық және әскери құрбандар саны жүздегенге жеткен. Иранның прокси күштері Израиль және аймақтағы басқа да елдерге бағытталған шабуылдар жасап, бірнеше дрон мен зымыран нысандарын қолданған. Фактчекинг жүргізу барысында маңызды бір жайт анықталды: түрлі медиа және әлеуметтік желідегі ақпараттар көбінесе дезинформация немесе контекстсіз материал болып келеді. Мысалы, X (бұрынғы Twitter) және Telegram желілерінде таралған видеолардың бір бөлігі 2024–2025 жылдардағы оқиғаларға жататын кадрлар ретінде жаңадан көрсетілген. Бұл фактчекинг мамандарының ескертуіне сәйкес, оқырмандардың көпшілігі «қазір соғыс жүріп жатыр» деген қате қорытындыға келеді. Үшіншіден, экономикалық және халықаралық салдарларға қатысты деректер нақты: Ормуз бұғазының жабылуы немесе энергетикалық тасымалға қысым әлі толық іске қосылған жоқ, бірақ жанама қауіп жоғары. Мұнай бағалары, халықаралық тасымал және жаһандық нарықтар қазіргі таңда тек болжамдық деңгейде ғана өзгерістерге ұшыраған. Бұл мәліметтер фактчекинг арқылы ресми экономикалық агенттіктердің (IEA, OPEC, Reuters) деректерімен салыстырылған. Төртіншіден, гуманитарлық аспектілер: Иран, Ирак және Сириядағы инфрақұрылымға жасалған соққылар кейбір елдерде мыңдаған азаматтық тұрғындардың қауіпсіздігіне әсер етті. Алайда басқа елдердегі қауіпсіздіктің көпшілігі фактчекингке сәйкес расталмаған. Мысалы, әлеуметтік желілерде Иран қалаларында мыңдаған өлім туралы ақпарат

тарағанымен, ресми агенттіктер мен халықаралық ұйымдар тек жүздеген адамды тіркеді.

Қорытындылай келе, фактчекинг көрсеткендей:

1. Толық мемлекетаралық соғыс басталған жоқ.
2. Аймақтық және жанама қақтығыстар жалғасуда, әсіресе прокситоптар арқылы.
3. Деректердің көп бөлігі дезинформация болуы мүмкін, сондықтан ресми дереккөздер мен халықаралық агенттіктердің хабарларын қадағалау маңызды.
4. Экономикалық және гуманитарлық қауіптер жоғары, бірақ толық масштабтағы соғыс сценарийі іске қосылған жоқ.

Қорытынды. АҚШ пен Иран арасындағы қазіргі әскери шиеленіс — бұл тек елдердің өзара ресми соғысы емес, бірақ аймақтық тұрақсыздық пен халықаралық қауіп-қатерді арттыратын күрделі жағдай. Фактчекинг нәтижелері көрсеткендей, қазіргі кезде ресми түрде соғыс жарияланған жоқ, бірақ жанама қақтығыстар, прокси-топтардың әрекеттері және әскери шабуылдар аймақтағы шиеленістің жоғары деңгейде екенін дәлелдейді. Бұл шиеленіс азаматтық тұрғындар, инфрақұрылым және экономикалық жүйелер үшін нақты қауіп төндіріп отыр, сондықтан оқиғаларды тексеру және ақпараттың дұрыстығын растау аса маңызды. Қақтығыстың жанама сипаты көптеген медиа мен әлеуметтік желілерде дезинформация мен контекстсіз ақпараттың таралуына себеп болды. Фактчекинг барысында анықталғандай, бейнежазбалар мен фотосуреттердің бір бөлігі бұрынғы оқиғалардан алынған, кейбір жаңалықтар толық дәлелденбеген мәліметтерге сүйенеді. Осы себептен кез келген жаңалыққа сенбес бұрын кемінде екі тәуелсіз халықаралық дереккөздің растауын қарастыру қажет. Бұл — ақпараттық алаяқтықтың алдын алу және журналистік стандарттарды сақтау үшін маңызды. Экономикалық тұрғыдан алғанда, шиеленіс Парсы шығанағы арқылы өтетін мұнай тасымалына қауіп төндіріп, халықаралық нарықтарға қысқа мерзімді және болжамдық әсерлерін тигізді. Ормуз бұғазының жабылу ықтималдығы, мұнай бағасының өсуі және энергетикалық тасымалдың тоқтауы сияқты сценарийлер әлі іске қосылған жоқ, бірақ аймақтағы жағдай экономикалық қауіпті арттырады. Ғаламдық нарықтардың тұрақсыздығы, халықаралық тасымал мен логистикадағы қиындықтар, сондай-ақ қаржы нарықтарына қысым — бұл факторлардың барлығы ұзақ мерзімде дағдарысқа әкелуі мүмкін. Гуманитарлық аспектілер де назардан тыс қалмайды. Иран, Ирак, Сириядағы инфрақұрылымға жасалған шабуылдар және прокси-топтардың әрекеттері азаматтық тұрғындарға қауіп төндіріп отыр. Алайда ресми агенттіктердің мәліметтері көрсеткендей, әлеуметтік желілердегі «мыңдаған адам қаза тапты» деген ақпарат көбіне шындыққа сәйкес

келмейді. Сондықтан халықаралық гуманитарлық ұйымдардың, БАҚ және ресми үкіметтік хабарламалардың деректерін салыстыра отырып, нақты жағдайды түсіну қажет. Фактчекинг нәтижелері негізінде қорытындылайық: қазіргі әскери шиеленіс — бұл толық соғыс емес, бірақ аймақтық және халықаралық қауіп-қатерді арттыратын, жанама қақтығыстарға толы күрделі процесс. Оны «соғыс» деп көрсету ақпараттық қате немесе пропагандалық мақсатқа қолданылуы мүмкін. Сол себептен журналистер мен оқырмандар үшін басты акцент мынада болуы керек:

1. Ресми дереккөздерді пайдалану және ақпаратты тексеру – фактчекингтің басты қағидасы.
2. Аймақтық шиеленістер мен жанама қақтығыстардың нақты сипатын көрсету – мемлекетаралық толық соғыс емес.
3. Экономикалық, гуманитарлық және геосаяси салдарын нақты талдау – болжамдар мен нақты деректерді салыстыру.
4. Дезинформация мен жалған жаңалықтарға қарсы ақпараттық сауаттылық – әлеуметтік желілер мен медиа көздеріндегі контекстсіз хабарларды қадағалау.

Осылайша, АҚШ пен Иран арасындағы қазіргі жағдай – бұл фактчекингті қажет ететін күрделі, көпқырлы шиеленіс, оның толық масштабтағы салдары тек жанама қақтығыстар мен экономикалық ықпал деңгейінде көрінеді. Қақтығыстың дамуы мен ықтималдығы бойынша нақты бағалау жасау үшін күнделікті ресми ақпараттарды, халықаралық ұйымдардың мәліметтерін және тәуелсіз агенттіктердің баяндамаларын жүйелі түрде бақылау қажет. Қорытынды сөз ретінде айтуға болады: қазіргі жағдай «соғыс» деп атала бермейді, бірақ халықаралық қауымдастық пен аймақтағы елдер үшін қауіп-қатер жоғары деңгейде сақталып отыр, және осы фактке негізделген, тексерілген ақпаратқа сүйенген журналистика мен академиялық зерттеу аса маңызды.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Reuters – Top US general: It will take time to achieve objectives in Iran, 2026.
2. AP News – Casualties reported across Middle East amid US and Iranian operations, 2026.
3. The Guardian – Civilian deaths in Iraq and Syria pass 200 amid fear of bombs and clampdowns, 2026.
4. Euronews – Trump says Iran conflict may last four weeks or less as strikes escalate, 2026.
5. Wikipedia – 2026 Hezbollah–Israel strikes.
6. Wikipedia – 2026 Strait of Hormuz crisis.

7. UNICEF – Middle East humanitarian update, 2026.
8. Snopes – Middle East conflict misinformation, 2026.
9. IEA (International Energy Agency) – Middle East tensions and energy markets, March 2026.
10. TBS News – Casualties reported across 10 Middle East countries amid US-Israeli and Iranian operations, 2026.
11. Kursiv Media (Kazakhstan) – Tensions in Gulf and energy markets due to Middle East conflicts, 2026.
12. Adyrna.kz – Diplomatic responses to US-Iran tensions, 2026.